

<p>Logotyp</p> 	<p>Nazwa instytucji</p> <p style="text-align: center;">Muzeum Ustrońskie</p>	
<p>Tytuł jednostki / publikacji / fotografii Pomnikowa praca, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, 1988, nr 33, s. 4.</p>		
<p>Ilość stron oryginału 1</p>	<p>Ilość skanów 1</p>	<p>Liczba plików publikacji 1</p>
<p>Autor Józef Pilch</p>	<p>Wydawnictwo / zakład fotograficzny Śląskie Wydawnictwo Prasowe</p>	<p>Skan okładki</p> 
<p>Miejsce wydania Katowice</p>	<p>Rok wydania / Data powstania 1988</p>	
<p>Sygnatura ---</p>	<p>Rodzaj zasobu (np. zdjęcie, czasopismo itp.) Czasopismo</p>	
<p>Wymiary (wys x szer) 25,8 x 10 cm</p>	<p>Stan zachowania ---</p>	<p>Charakterystyka skanowanego obiektu Recenzja książki Stanisława Zahradnika pt. „Zaolziańskie ofiary okupacji hitlerowskiej (w byłych powiatach czeskokocieszyńskim i frysztackim) 1939 – 1945. Zawiera ona 1852 sylwetki osób pomordowanych w okresie II wojny światowej na tym terenie.</p>
<p>Hasła przedmiotowe (okres historyczny, postacie, miejsce) XX wiek, II Rzeczpospolita Polska, Józef Pilch, Stanisław Zahradnik,</p>		
<p>Hasła tematyczne (np. miasto, przemysł, kuznia, letnicy itp.) kultura, historia, Śląsk Cieszyński, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, popularyzacja wiedzy, regionalizm, Robotnicze Stowarzyszenie Kulturalno – Oświatowe „Siła”, socjalizm, Polska Partia Socjalistyczna, PPS, zbrodnie hitlerowskie, okupacja niemiecka, Wolność Równość Niepodległość, WRN, martyrologia narodowa, polski ruch narodowy, Zaolzie, wojna polsko – czechosłowacka 1919, ruch oporu na ziemiach polskich,</p>		
<p>Prawa autorskie ---</p>		

Książkę Stanisława Zahradnika czyta się z uczuciem podziwu i szacunku dla ogromu pracy włożonej w powstanie tego wiekopomnego dzieła. Autor niniejszej recenzji opracował przed laty straty okupacyjne w ludziach tylko jednej miejscowości i doliczył się aż 203 ofiar, jest więc świadom wysiłku włożonego w zebranie imiennych danych z 80 (!) miejscowości Śląska Zaolziańskiego, uzupełnienie ich w miarę możliwości o datę i miejsce urodzenia, zawód, stan cywilny, liczbę dzieci, datę aresztowania, przyczynę prześladowania, okoliczności śmierci oraz narodowość ofiary. Dzieło na pewno zwróci uwagę wszystkich historyków, regionalistów i miłośników ziemi cieszyńskiej. Osobiście uważam tę książkę za najlepszą spośród wszystkich, poświęconych ofiarom okupacji hitlerowskiej, jakie zostały opublikowane po wojnie po obydwu stronach Olzy.

Oprócz krótkiego wstępu, indeksów i tabel porównawczych praca składa się z 8 rozdziałów. W I autor przed-

stawia panoramę stosunków politycznych i narodowościowych w latach 1918—1945 na omawianym obszarze, pokazuje strukturę narodowościową mieszkańców, szkolnictwo i jego rozwój oraz porównuje dane z różnymi okresami. W II wyjaśnia kryteria pojęcia ofiary, w III podaje bazę źródłową i literaturę, w IV — listę ofiar wg miejscowości, w V sporządza zestawienie statystyczne poszczególnych miast i wsi w rozbiciu na: narodowość, ofiary ogółem oraz wg płci, miejsca lub okoliczności zgonu. W VI znalazły miejsce komentarze i wnioski, w VII — zestaw zbiorowych mordów na Zaolziu w latach 1939—1945, a w ostatnim zestaw ofiar wg alfabetu i przypisy.

Najważniejszym jest imienny spis pomordowanych, rozstrzelanych, zabitych, zaszczytów na śmierć osób. Razem 1852 sylwetki. Ta zasadnicza część publikacji stanowi najtrwalszy pomnik ofiar okupacji hitlerowskiej na Zaolziu, bo — jak brzmi rosyjskie powiedzenie — „napisanego piórem nie wyrzucisz toporem”.

Autor jako jeden z pierwszych historyków cieszyńskich upatruje przyczyny takich a nie innych skutków wydarzeń monachijskich w latach 1938—1939 w błędach o bydwu rządów. Stwierdza m.in.: „...bujne życie polityczne i zażarta walka ideowa, jak również krzywdy z

Autor poświęcił trochę miejsca działalności konspiracyjnej. Zabrakło tutaj jedynie wzmianki o podziemiu Polskiej Partii Socjalistycznej: Wolność Równość Niepodległość (WRN), której przewodzili Roman Motyka, Piotr Kornuta, Karol Kubica i in.

POMNIKOWA PRACA 33

ucisku narodowościowego ludności polskiej w okresie pierwszej Republiki Czeskosłowackiej i ludności czeskiej w okresie rządów polskich 1938—1939 stwarzały przesłanki, które mogły być i były odpowiednio wykorzystane w polityce wyniszczenia ludności słowiańskiej przez faszystów niemieckich podczas okupacji hitlerowskiej”. Podpisany porównując wydarzenia, incydenty i posunięcia obydwu rządów w omawianym okresie uważa, że rachunki wzajemnych krzywd między Polakami i Czechami w czasie od 19 stycznia 1919 do wybuchu II wojny światowej zostały między nimi wyrównane.

W opracowaniu Zahradnika niezwykle cenne jest podawanie narodowości ofiar. Sprawa ta ma istotne znaczenie dla charakterystyki ruchu oporu i ogólnej charakterystyki strat ludzkich podczas okupacji hitlerowskiej. W dotychczasowych pracach — zwłaszcza autorów czeskich, jak notuje autor — poświęconych martyrologii ludności Śląska Zaolziańskiego do przynależności narodowej „...nie przywiązywano należytej wagi, lub całkowicie ją pomijano, mówiąc ogólnie o słowiańskim pochodzeniu osób prześladowanych, słowiańskim ruchu oporu itp. A przecież ginęli z rąk faszystów ludzie kon-

kretniej narodowości, z konkretnych przyczyn. Właśnie narodowość w specyficznych warunkach omawianego — tu obszaru miała bodajże najważniejsze znaczenie przy rozpatrywaniu rozmiarów strat ludzkich, w niej znaleziono klucz do ciekawych wniosków końcowych”.

Zbierając dane na ten temat autor natrafiał na wiele trudności. Np. przy ustalaniu narodowości osób pomordowanych, udzielające informacji ich dzieci lub wnuki starały się podawać raczej narodowość zgodną z obecną własną. Świadomy delikatności tematu autor postępował niezwykle ostrożnie i obiektywnie. Starannie komentował swoje stwierdzenia, wyposażył je w bazę źródłową, przypisy, charakterystykę źródeł, a przy jakichkolwiek wątpliwościach zaliczał ofiarę do grupy nieokreślonych narodowo. W wyniku tak szczegółowego ogólnego rozliczenia stwierdził, iż na 1852 ofiary okupacji wywodzące się wyłącznie z miejscowej ludności śląskiej przypada: 1467 Polaków, tj. 79 proc. ogółu po-

morowanych, z 223 Czechów (12) i nieokreślonych narodowo 162 (9 proc.).

W przyszłym roku minie 50 lat od wybuchu II wojny światowej, ale dotychczas nie wszędzie udało się zebrać pełną, kompletną dokumentację jej okrutnego zniwa. Wprawdzie Zahradnik również nie potrafił dać pełnego rejestru ofiar na Zaolziu (pominał ofiary narodowości żydowskiej, których już dziś nikt nie jest w stanie policzyć i opisać, mimo to jednak stworzył dzieło o charakterze pomnikowym, utrwalające pamięć o ofiarach i poszerzające naszą wiedzę o rzeczywistości społeczno-narodowej Śląska Zaolziańskiego.

JÓZEF PILCH

(Stanisław Zahradnik, Zaolziańskie ofiary okupacji hitlerowskiej (w byłych powiatach czesko-cieszyńskim i frysztaeckim), 1939—1945. Instytut Śląski, Opole 1988. Nakład 950 egz., 300 str. technika malej poligrafii).